

THÉSZEUSZ IDÉZÉSE

Az emberiség eddig mindég békésen együttélt a háborúval. Di-csőséges volt a hajdani, szent az elkövetkező. Csak a meglévő kibír-hatatlan, pogány emberáldozat.

Így előfordulhatott, hogy egyazon időben olvasták Aeneas hősi tetteit, amikor éppen Várad végső romlását leírták, és Bécs megvé-telét tervezték.

A megdicsőült hősök égi nektárt ittak, az eljövendő hősök ara-nyat csörgettek tarsolyukban, amíg a jelen hősök rendszerint sorban álltak lóhúsért. Ha volt.

A hagyományos ész nem volt képes a hősök azonosítására. Ki-váló tanárom lelkesen beszélt a Trójai háborúról. De békésebb napo-pon, karácsony vagy húsvét előtt Przemysl védelméről mesélt: ez volt ifjúságának — talán egész megszürikült életének — örökké elő-kívánczó élménye. Valószínűleg azért kezdett mindég belé, mert so-hase tudta elmondani. Csak a lótetemből főzött utolsó vacsora júdási ihletésű képéig jutott el. Ilyenkor mindég csengettek, és ő megzavarodott pillantással indult kifelé, mint hajdan a hadifog-ságba.

Károly bácsiban senki — ő maga sem — gyanította Hektor jellemét és sorsát. A valóságos vár képe idegen volt, számunkra tör-ténelmen kívüli. Lényegében egy pokolbeli kondérhoz hasonlított, körülötte és benne rongyos katonákkal, akikre már csak lókoponyák figyelnek, résztvevően és párologva.

Utóbb többször eltöprengtem, mivé alakult volna az elbeszélés, ha nem csengetnek. Bár a kérdés történelmietlen — mert hiszen min-dég csengettek —, megpróbáltam felelni reá.

Nem alakult volna semmivé. Nem volt tovább. És ha nincs to-vább, akkor hirtelen mindég megszólal a csengő. Az ember ugyanis ehhez megszüli — bizonyára rettentő kínok között — a maga pedel-lusait. Akik a világ számtalan szerény őrhelyén — egymásra nem is gondolva — pusztán a pontos időt figyelve — megszólaltatják serény ezüsthangú csengettyűiket vagy nehézkes bádog kolompjaikat, és még azt a tényt is mellékesnek tekinthetik, hogy a csengő történe-tesen vészcsengő. A pontos idő eme felelős hangszerének kezelése ugyanis nem riadalom keltésére szolgál, se ünnepi ceremóniára. Csak egyszerű, hétköznapi, már-már gépies kötelesség. De éppen ezért el-mulaszthatatlan.

Hiszek a szolgálatos altisztek világszolidaritásában.

Ez a hit talán meglepő és egyedi, de az időnk tele van ennél sokkal kevésbé indokolt hitekkel. Vannak, akik a tőkésvilág fogyasz-tásának állandó növekedésében ismerik föl a békés utat, mások a bolygók meghódításában látják a Föld kérdéseinek megoldását. Na-ponta olvashatunk cikkeket arról, hogy a mindenségben vannak ér-telmes lények, akikkel nagyon hasznos lesz fölvenni a kapcsolatot,

esetleg a matematika segítségével. Az én hitem merészebb: a Földön is vannak értelmes lények, és velük nem kell fölvenni a kapcsolatot a matematika segítségével. Mert matematikai hegyibeszédünk előtt is hasonlóképpen gondolkodnak a világról és a benne rejlő lehetőségekről.

Hiszem, hogy az emberek nagy tömegei egyformán ítélik meg a városok romjait, a pusztítás értelmét. Hiszem, hogy országos rémlátásokban ők sem ismernek se az emberi valóságra, se képzeletük természetére. Hiszem, hogy ők is hisznek a csengőt rázó altisztek világszolidaritásában. Hitem — illetve hitünk — kétségtelenül szemben áll az évezredek tapasztalataival. A Piatra Neamț-i múzeum barbár és gyönyörű égetett cserepeit hamuréteg alatt találták, a föld mélyében. Az ismeretlen háború pusztítását, kialudt üszkét a humusz békésen eltemette. Talpuk alatt a mélységben római fegyverek pihennek, téglából kirakott utak mellett, melyen támadó és védő légiók vonultak. Mi, magyarok büszkeséggel szemléljük őseink keletiesen megmunkált kardjait, és mi, kelet-európaiak elégtételt érzünk, ha oszmán hódítók pénzét — megzöldült kurusokat — dob ki magából a föld. A felszín síkjai, szelíd dombjai háborúkat takarnak, mindenkori békénk, régi kastélyaink, új otthonaink erre a felületre épültek.

A béke hívei és hajdani háborúk gyermekei vagyunk. Körülöttünk és bennünk seregek pihennek, még a közönyös égen is a hadak útja ködlik föl tiszta éjszakákon.

Bírodalmak és nemzetek vérben születtek és vérben tűntek el, világunk minden országát háborúk formálták.

Amióta a történelemről tudok, a fegyverek egy órát sem pihentek: úgy látszik, csak a föld mélyében találnak nyugalmat.

A világháború befejeződött — sajátságosan nem békekötéssel, hanem fegyverszünettel —, de utána helyi háborúk lobbantak föl, melyek hol összehúzódnak, hol kiterjednek, hódító politikai csoportok, agresszív uralkodó osztályok véres kedve szerint.

A világ ebben a különös békében többet költ fegyverkezésre, mint az oktatásra, egészségügyre és az éhínség leküzdésére együttvéve.

Katonai megfigyelőhellyé lett az Északi-sark, a megszállott kutatók hajdani célpontja. Az atomenergia gyors fölhasználását tábornokok szorgalmazták. Elsőként az amerikai hadügyminisztérium lett a fizika legnagyobb pártfogója, lévén, hogy az elvontnak tűnő tudomány bombagyártással igazolta hasznosságát az emberiség előtt.

A Holdra szálló űrhajó őse Londont rombolta, mint a megtorló fegyver zseniális tervezője — az akkori lehetőségek szerint — előbb úgy szerkesztette csodálatos röppentyűt, hogy háztömbök mélyén találjanak parkolóhelyet.

Még az antibiotikum meglévő fölfedezéséről is katonák fújták le a feledés porát, hogy a gyógyszer a küzdők hasznára legyen.

Az első fejlett számítógép az atomrobbanás matematikai kérdéseivel foglalkozott, kutató orvosok a pestis-járvány előidézésének feltételeit vizsgálták, állatpszichológusok avval kísérleteztek, hogy hogyan lehet a robbanószert kuttyákkal az ellenség lövészárkába jut-

tatni. Ezek a tények — melyek egykor a tudományos fölfedezések mellékkörülményeivé változnak — próbára tehetik az emberek hitét.

Tudnivaló, hogy az elnyomó osztályok fegyverrel érvényesítették politikájukat, ha nem érvényesíthették békés eszközökkel. És fegyvereik mellé megteremtették a fegyverek igazolását is. Volt háború az ópiumért és a Megváltó sírjáért, világbirodalmak egye-sítéséért és szétválásáért. Háborúztak nemzeti büszkeségből és nemzeti gyávaságból, élettérért, a császárért, a tea vámmentességéért. Folyt háború azért, hogy egy ország lakói szentáldozáskor ne igyának bort és azért, mert akik a hívek boráldozatát ellenezték, igényeltek az Isten által nekik adományozott bortermő vidéket. Volt bosszuló háború és bosszút idéző háború, volt háború a jogos örökösödésért, a paráznság ellen, Európa szellemének védelméért és a futballért.

Ugyanaz a társadalom szüli a háborút, amely a különös érveket.

De a világ igaz szellemei — költők és bölcselők — örökké foglalkoztak az örök béke tervével, amelyhez vagy lázas révületben jutottak, vagy szigorú, katonásan fegyelmezett logikai úton.

Ők próbálták becsukni Janus templomának kapuit, a zárba nem illő aranykulccsal.

Velük együtt az igazságos béke álmát a nép is őrizte. Ha máshol nem, saját házában vagy szívében. Előtte nyilvánvaló volt, hová züllöttek és rongyolódtak a csodálatos eposzok hősei. Látták a modern Odüsszeuszt, aki egy zongorával tért vissza Kijevből, ismerték a polgári Akhilleuszt, aki a kommunizmus ellen rázta lándzsáját, majd harcból megszökött állítólagos saroklövésessel.

Kétségtelen, hogy szaporodnak a nukleáris bombatartalékok. De az emberiség erkölcsi tartalékjai is szaporodnak.

Ezért kényszerül tárgyalóasztalhoz ülni a támadó. Akik a fegyverkezés ütemét diktálják, nem tudják nyíltan elkerülni a leszerelési konferenciát. Mert az, amit a belső háború idején a nagy angol költő mondott, ma az egész földre igaz.

Ez Múzsák berke, rá lándzsát ne rázz,
Nagy Sándor is kegyes volt egykoron
Pindar kertjéhez, s ép maradt a ház.

Az elszabadult képzelet — ellentétképpen — felvázolhatná a modern háború rémlátását, amikor az emberiség maradék része gyűjtőget vagy a nyomor párolgó üstjét üli körül.

De nincs tovább. A gondolat szála, a logika fonala itt elfogyott. Ami azt jelenti, hogy a labirintus legmélyében vagyunk. Szemtől szemben a népeket evő Minotaurusszal.

Hatalmas erejű a szörnyeteg, de ne feledjük, hogy minden erejét emberek erejétől kapta. Nem erősebb, mint a népek, akiket föl-faljni készül, gyengébb a forradalmi tudományánál, az emberi értelemnél. Mert már végképp értelmetlen. Tőle a fonál csak a napfény felé vezethet. Ahol Thészeuszt Ariadne várja, az örökké kék ég alatt.

Bajor Andor